

Een schone ende wonderlijcke historie vande
verduldighe Helena van Constantinopolen,
eens conincks dochter die .XXVIJ. jaren achter lande doolde,
in grooter armoede broot biddende,¹
seer avontuerlijck om lesen.²

Kritische editie van de druk van Broer Janszoon,
wonende op de Nieuzijds Achterburghwal in 'De silvere Kan' by de
Brouwerije van de Hoybergh. t'Amsterdam, 1640.³

-
1. *De vrouwen-peerle: Helena de Verduldighe / Dochter van Antonis Coninck van Scythien, de welcke twee-en-twintigh jaeren in groote verduldigbeydt gedoolt heeft.*
 2. Treperel: [A1r] Sensuyt le rommant de la belle Helaine de constantinoble mere de saint Martin de tours en touraine Et de saint Brice son frere ix. La belle helaine
 3. Treperel: ¶ On les vend a paris en la rue neufue nostre Dame a lenseigne de lescu de France.

P R O L O G E

Alle blijde sinnekens, alle reyne conduytkens,
 Die geerne int preeel vol soeter spruytkens
 Hun verwandelen, om der [b]loemkens jeucht,
 Als d'oude geste biet haer virtuytkens,
 Soo pluckt de bloemkens, smaect de fruytkens,
 Want elck geest daer wert in vreuchden verheucht.
 Elck konstenaer seyt van konsten deucht,
 Maer die minst weet, als men daghelijcx hoort,
 Die blameertse meest. Dus nochtans, ghy meucht
 De materie wel lesen ongestoort.

Nu als ick overdencke de Godtlijcke kracht,
 Wat sijn Goddelijcke gratie heeft bedacht
 Aen hooge, aen neder, aen groot, aen kleene,
 Soo bevind' ick dat niemant en heeft de macht
 Te wederstaen, 't zy dach oft nacht,
 Sijn groote ordinantie al in 't gemeene,
 Soo men hier vinden sal in dese historie reene,
 Hoe een maecht, schoon ende deuchdelijck,
 Ginck doolen in grooter ellende alleene,
 Om dat haer Vader haer wilde trouwen vriendelijck.
 Maer wat Godt belieft, is altijd meughelijck.

Na het duyster den dagh verklaren doet.
 Na Regen komt klare sonnenschijn.
 Na 't leven komt sterven. 't Herte beswaren moet.
 Na sterven komt behouden oft verloren zijn.
 Wel hem die sijns levens termijn
 Besteet heeft in Godts behagen,
 Datmen van sijne deuchden fijn
 Na sijn doot sal doen gewagen.
 Het is te beklagen die na ondeucht
 Pijnt te jagen, want hy is ontveucht,
 Sijnder eeren berooft, ende der eeuwiger vreucht.

[A2r]

*Hoe de coninginne van Constantinopolen een dochter baerde welcke
Helena genoemt wert, ende de coninck na de doot van sijn
huysvrouwe op Helena verliefde.*¹

[1]

[A2ra]

Nae de gheboorte onses Heeren Jesu Christi, inden jare van .LXXX., was *sint* Clements paus te Romen ende had een suster die coninginne was van Constantinopolen, die groot ginck van kinde.² Waer om de coninck, haren man, een bode sont tot sijnen swagher den paus, te vraeghen hoet hem liefde datmen het kint soude noemen als Godt de vrucht verleent soude hebben.³ Soo ontboot de paus weder: Waert een sone soo sout Clement heeten, ende waert een dochter soo soudese Helena heeten.⁴

Als nu den tijdt der natueren volbracht was, soo baerde de coninginne een dochter, die Helena kersten gedaen wert.⁵ Ende sy

1. *De vrouwen-peerle: Helena wort gheboren, ende tot haeren jaeren zijnde, haeren Vader versot op haere schoonbeydt, versoectse ten Houwelijck.*

2. Treperel: [A1v] *CI commence le rommant de la belle helaine de constantinoble qui fut niece de monseigneur saint clement iadis pape de romme et fut femme du roy henry dangleterre duquel el[le] eut deux enfans / dont lung fut monseigneur saint martin de tours en touraine et lautre fut saint brice / et avec ce pourrez ouyr comment quatre roys crestiens furent eux et leurs gens par lespace de .xxxii. ans parmy le monde en querant helaine laquelle estoit en fuitte par vne trahison que la mere du roy dangleterre auoit fait a lencontre delle et de ses deux enfans / pour laquelle trahison la niepce du conte de clocestre voulut recepuoir mort pour sauuer la belle helaine et ses deux enfans et en la fin fut arse et bruslee / comme vous pourrez ouyr cy apres*

LAN quatre vingtz apres lincarnation de iesucrist saint clement estoit pape de romme et auoit vne seur qui estoit royne de constantinoble / laquelle fut ensaincte /

De vrouwen-peerle: [A2ra] IN voor leden tijden was in Italien eenen Patriarch / wiens Suster ten houwelijck hadde den Koninck van Scythien. Als dese bevrucht was van Kinde

3. Treperel: *et quant elle fut sur le gesir le roy anthoine son mary enuoya demander au pape quel nom il luy plairoit que son enfant eust nom quant il venoit sur terre.*

De vrouwen-peerle: sont Koninck Antonis haeren man eenen Bode aen sijnen Swagher / den Patriarch / om te vra[A2rb]ghen hoe het hem liefde datmen het kindt noemen soude / als Godt het selve soude laten aen den dagh comen.

4. Treperel: *Et le pape luy manda ce cestoit vng filz que on lappellast clement / et se cestoit vne fille quon lappellast helaine / et le roy dist quil le feroit*

De vrouwen-peerle: Den Patriarch ontboodt wederom : Is het eenen Sone / men sal het Constans heeten is het eene Dochter / men sal het Helena noemen :

5. Treperel: ¶ *Comment le roy anthoine de constantinoble voullut auoir sa fille en mariage pour la beaulte delle et comment elle senfouyt par nuit et se mist sur mer*

wies op in alle deuchden om Godt te dienen, ende sy wert soo uytnemende schoon datmen haers ghelijcke niet en vont. ¹

Ende als Helena vijftien jaren ou[t] was, so sterf haer moeder. ² Als de co[A2rb]ninck nu sonder wijf was, soo sondt hy boden in alle landen om voor hem een vrouwe te soecken die soo schoon waere als sijn dochter Helena, diemen soo nieuwers en vont. ³ Ten lesten wert hy ontsteecken met quade liefde op sijn dochter ende dachte die te trouwen tot eenen wijve, twelck hy haer oock te kennen gaf. ⁴ Waer af sy seer verwondert was ende viel op haer knien [ende] ⁵ badt met weenende ooghen ende seyde: “Och lieve vader, weest beter beraeden, want men vint vrouwen ghenoech die ghy trouwen meucht met Godt ende met eeren al. ⁶ En trout ghy my niet tot verdoemenisse onser beyder zielen!” ⁷

OR vint le temps *que* la royne acoucha dune fille *qui* eut nom helaine /

De vrouwen-peerle: Als nu den tijdt der natuere vol[A2va]brocht was / baerde de Coninginne een dochterken / dat Helena ghenaeft wiert.

1. Treperel: laquelle creut et multiplia en tous biens / car elle fut deuote *enuers* dieu *et* si estoit la *plus* belle que on peust trouuer pour le temps.

De vrouwen-peerle: Dit wies op in alle Godtvruchtigheydt ende deughden ende wiert na den lichaeme soo schoone / datmen haers gelijcke niet en vont.

2. Treperel: Et *quant* elle eut quinze ans sa mere trespassa.

De vrouwen-peerle: Als Helena vijftien jaeren oudt was overleet haere Moeder.

3. Treperel: Et *quant* le roy eut este vefue vne espace de temps il fist querir femme pour luy de toutes pars / mais il nen trouuoit nulle si belle que sa fille estoit ne que sa mere auoit este :

De vrouwen-peerle: Ende den Coninck nu sonder Wijf zijnde sont Boden in alle Landen / om voor hem een Vrouwe te soecken / die soo schoon was als sijne Dochter Helena : maer sulcke en vontmen nergens.

4. Treperel: si luy print *voulente* dauoir sa fille en mariage *et* luy en parla

De vrouwen-peerle: Oversulckx wiert hy ten laesten met quade liefde ontsteken op sijne Dochter / ende dachte die te nemen tot een huys vrouwe : het welck hy haer oock te kennen gaf.

5. Ontbreekt in Broer Janszoon 1640.

6. Treperel: dont elle fut moult esbahye et se gecta a genoulx *deuant* son pere plorant fort tendrement en lui priant quil sauisast et quil estoit daultres femmes assez

De vrouwen-peerle: Maer zy daer af verschrickt zijnde / viel voor hem neder op haer knien : ende seyde met weenende ooghen. O liefsten Vader / zijt beter beraden men vindt Vrouwen genoegh die ghy met Godt ende met eeren meught trouwen /

7. Treperel: sans prendre ce ou il pourroit perdre paradis *et* prendre dampnation.

De vrouwen-peerle: al en trouwt ghy my niet tot verdommenis van onser beyder zielen.

Doen seyde de vader dat hy daer nae niet en vraeghde. ¹ Hy soudese trouwen, wien het lief oft leet waer. ²

Doen seyde Helena: “Weet vader, dat ick liever sterven wil dan u trouwen!” ³

Binnen desen tijden hadden d’ongeloovige Romen belegert. ⁴ Soo ont[A2va]boot den paus aen coninck Anthonis om bystant. ⁵ Waer toe hem de coninck haestelijc bereyde met alle sijne armeye ende reysde nae Romen, daer hem de paus willekom hiet. ⁶ Doen seyde de coninck: “O eerweerdighe vader, ick ben hier gekomen om u te helpen ende u vyanden te verjaghen, wilt Godt, eer wy scheyden sullen, behoudelijck dat ghy my een bede consenteren sult als d’oorloghe ghedaen is. ⁷ Anders en begeere ick niet voor mijnen arbeyt. ⁸ Ende en wildyt niet doen, so sal ic terstont van hier reysen sonder u bystant te doen!” ⁹

1. Treperel: Et il dit quil nen tenoit compte

De vrouwen-peerle: Ick en vrage daer niet na / antwoorden den Vader ;

2. Treperel: *et* que elle estoit celle du monde quil aympoit le mieulx *et* quil nen vouloit autre.

De vrouwen-peerle: ick sal u trouwen wien het lief oft leet is.

3. Treperel: Et helaine luy dist *que* pour laisser ses membres *trencher* quelle ne le prendroit mie *et* quelle aympoit mieulx courroucer son pere *que* son createur.

De vrouwen-peerle: Doen seyde Helena / weet Vader dat ick liever wil sterven dan u te trouwen.

4. Treperel: Aduint que en celluy temps que sarrazins vindrent a romme a grant effort *et* eut le pa[A2r]pe grant besoing daide

De vrouwen-peerle: Op desen tijdt belegerden de ongelovige de Stadt Napels /

5. Treperel: *et* manda au roy anthoyne son beau frere *quil* le vint secourir

De vrouwen-peerle: het welck den Patriarch ontboot aen Coninck Antonis sijnen Swagher / ende badt hem om bystandt.

6. Treperel: Le roy dist que il le feroit vullentiers *Et* manda ses hommes par tout constantinoble *et* assembla grant peuple Si cheuaucha vers romme

De vrouwen-peerle: Waer toe den Coninck sich haestelijck gereet maeckte met alle sijne Krijghs-macht / ende trock naer Napels alwaer den Pa[A2vb]triarch hem willecom hiet.

7. Treperel: *Et* quant il fut a romme il salua le pape *et* luy dist pere ie vous suis venu aider *et* iamais ne retourneray *tant* que voz ennemis ne soyent mis a mort *et* destruitz au plaisir de dieu *parmy* ce vous me donrez vn don quant vostre guerre sera acheuee

De vrouwen-peerle: Doen seyde den Coninck : O weerdigen Vader / ick ben hier gekomen om u te helpen ende uwe vyanden te verjaeghen : dat hope ick te doen (willet Godt eer wy scheyden) behoudens dat ghy my eene bede toe staen sult / als de oorloge ghedaen is :

8. Treperel: *et* ie ne vueil aultre don pour ma peine

De vrouwen-peerle: anders en begeere ick niet voor mijnen arbeydt /

9. Treperel: *et* se vous [ne] le me accordez ie vous dy bien *que* ie men yray sans vous aider ainsi comme ie suis venu.

Als dit de paus hoorde, seyde hy dat hy sijn bede consenteren soude, want hy meynde wel dat hy geen onredelijcke saken begeeren en soude. ¹ Doen wa[s] ² de coninck verblijt ende heeft hem bereyt om te strijden ende trock buyten Romen, daer hy so vreeslijck sloegh inde ongeloovige dat hy het velt behielt, ende sy wierden al vluchtigh ende verlieten Romen. ³

Doen quam coninck Anthonis weder binnen Romen met victorie, ende doen ginck hy tot den paus ende seyde dat hy weder na huys wilde reysen, ende hy begeerde dat hy hem belooft hadde. ⁴ De paus seyde: “Begeert dat ghy wilt, het sal u geschien.” ⁵

Doen seyde de coninck: “So begeere ick dat ghy my consenteert te

De vrouwen-peerle: en wilt ghy't niet doen / soo sal ick terstont van hier reysen / sonder u te helpen.

1. Treperel: Quant le pape louit il dist vrayement ie vous loctroye car ie cuide que vous ne demanderez que raison

De vrouwen-peerle: Als den Patriarch dat hoorde hy beloofde hem sijne bede toe te staen : want hy meynde wel dat hy geen onredelijcke saecke begeeren en soude.

2. Broer Janszoon 1640: wae

3. Treperel: Adonc fut anthoine *plus ioyeux* que se on luy eut donne tout le tresor de romme car il *pensoit que* a ce coup il auroit tout son desir. Si fist tantost crier a larme *et iura que* quant il seroit hors de romme *que* ia ny rentreroit tant *que* les sarrazins fussent mors *et* destruitz et que il auroit conquis helaine a lespee. Lors vuida le roy avecques les rommains / Et les sarrazins estoient logez deuant romme qui veoyent rommains yssir et cryerent a larme et se rengerent puissamment et la *commenca* la bataille creulle dune part et dautre mais quant il souuint au roy anthoine de helaine sa fille quil desiroit tant a espouser safficha en ses estriefz et brocha son cheual en frapant sur sarrazins par telle vertu que ce *quil* ataint il verse tout deuant soy et ses gens le suiuyent *de* pres et rommains frapoyent dautre part par telle maniere *que* voulsissent payens ou nom leur bataille fut rompue *et* fist anthoine tant quil vint au maistre estandart et le rua a terre adonc furent payens desconfitz et sen retournerent fuyant vers la mer mais anthoine crioit constantinoble en abbatant payens par terre Et les suyuit *iusques* aux vaisseaux

De vrouwen-peerle: Nu was den Coninck verblijdt ; ende sich bereyt hebbende om te stryden / trock uyt Napels ende sloegh soo vreeslijck op de ongeloovighen / dat zy moesten de vluchte nemen / ende de stadt Napels in vrede laten.

4. Treperel: Et quant il ne peut plus auant aller il retourna vers romme au plus tost quil peut et sen vint au *saint* pere luy dire *quil* vouloit auoir son don quil auoit requis et quil sen vouloit partir.

De vrouwen-peerle: Coninck Antonis aldus het velt behouden hebbende / quam weder te Napels / ende seyde tot den Patriarch dat hy wilde na huys keeren / ende begeerde 't gene dat hy hem belooft hadde.

5. Treperel: Beau frere dist le pape vous laurez volentiers / Car bien lauez desseruy demandez ce quil vous plaira mais il ne vous est ia besoing de partir si tost

De vrouwen-peerle: Den Patriarch seyde : Begeert wat ghy wilt / het sal u gheschieden :

trouwen Helena, mijn dochter ende u nichte.”¹

De paus dit hoorende, seyde: “Lieve swager, begeert eenighe andere beden, want dese is tegen Godt ende teghen redene.”²

De coninck seyde: “Ghy hebt my beloofd mijn bede te consenteren, ende ick en begeer anders niet.³ Ende en wildys niet doen, soo en sal ick van Romen niet scheyden, ick en sal de stadt berooven ende destrueren!”⁴

1. Treperel: Pere dist le Roy ie vous demande la plus belle qui soit au monde ne au pays de crestiente cest Helayne vostre niepce et ma fille laquelle ie vueil auoir a femme et non autre.

De vrouwen-peerle: Doen sprack den Coninck. Ick begeere dat ghy my toe laet en trouwen Helena mijne Dochter / ende uwe Nichte.

2. Treperel: Quant le pape lentendit il regarda et dist. Demandez aultre chose beau frere car cecy est requeste contre dieu

De vrouwen-peerle: Den Patriarch dit hoorende / seyde : Lieven Swagher / versoeckt een ander bede / want dese is teghen Godt ende teghen reden.

3. Treperel: Pere dist il vous nestes pas droit saint pere se vous nauez pouoir de ce faire *et plus grant* chose car nous deuons croire ce que vous faictes car dieu lacorde [A2v] frere dist le pape ce que ie donne demeure sur moy *et* men fault faire la penitence si te prie que tu demandes aultre chose / Car cecy est requeste contre nostre loy. Pere dist il / tu mas accorde vng don que ie vueil demander ie vueil ce don et non aultre et le me faictes bien tost celer

De vrouwen-peerle: Den Coninck seyde : Ick en begeere niet anders / ghy hebt my beloofd mijne bede toe te staen :

4. Treperel: ou sinon iamais ne me partiray de romme quelle ne soit toute pillee et destruite et tout le pays dentour.

De vrouwen-peerle: en wilt ghy't niet doen / soo en sal ick van Napels niet [A3ra] scheyden / voor ick en hebbe de Stadt gheplundert ende verwoest.